

La situació política

La P.I. al segle IX. La Marca Hispànica

La Marca Hispànica, va ser la frontera política i militar del Imperi Carolingi en la versant meridional dels Pirineus. Després de la conquesta musulmana de la península Ibèrica, aquest territori va ser dominat mitjançant guarnicions militars establides en llocs com Barcelona, Girona o Lleida. No obstant, a finals del segle VIII, els Carolingis van intervenir el nord-oest peninsular amb l'ajuda de la població autòctona de les muntanyes. La dominació franca se va fer efectiva després de la conquesta de Girona (785) i Barcelona (801). El territori guanyat als musulmans es va conèixer com la Marca Hispànica, integrada per comtats dependents dels monarques Carolingis. De tots ells el que més protagonisme va aconseguir fou el comtat de Barcelona.

Inicialment la autoritat comtal va recaure en la aristocràcia local, tribal o visigoda, però la actitud independentista que immediatament va mostrar esta va obligar als Carolingis a substituir-los per comtes d'origen francès. A pesar de tot, els llaços de dependència dels comtats catalans respecte de la monarquia francesa se foren debilitant. La autonomia es va consolidar al afirmar-se los drets d'herència entre les famílies comtals. Esta tendència fou acompanyada de un procés d'unificació dels comtats fins formar entitats polítiques més amplies. El comte Guifré I el Pilós (870-898) va representar aquesta orientació. Va aconseguir regnar sobre una sèrie de comtats i transmetre-los en herència als seus fills. A la seua mort la unitat es va trencar, però el nucli format per els comtats de Barcelona, Girona y Vic es va mantenir intacte. Al seu voltant s'aglutinà la futura Catalunya.

Durant el segle X, els comtes de Barcelona van reforçar la seua autoritat política. En l'any 988, aprofitant la substitució de la dinastia Carolíngia per la Capeta, el comte de Barcelona, Borrell II, va deixar de prestar el jurament de fidelitat als reis francesos. Aquest acte ha sigut interpretat tradicionalment com el punt de partida de la independència de Catalunya.

La P.I al segle XII.

La formació de la Corona d'Aragó

Al regne d'Aragó, la mort del rei Alfons I a començaments del segon terç del segle XII va provocar una forta crisi política, perquè el monarca, que no tenia fills, va deixar com a hereus els ordes religiosos militars. Per superar aquesta situació, es va recórrer a nomenar rei el germà d'Alfons, Ramir, que era aleshores bisbe de Roda-Barbastre. Però aquesta solució no agradà ni al papat ni al rei de Castella, que optaren per ocupar militarment territori aragonès. Ramir es va refugiar a Besalú, on es feu amic de Ramon Berenguer IV.

De retorn a Aragó, la noblesa aragonesa va preferir l'aliança amb el comte de Barcelona enfront del més poderós rei de Castella. Peronella, la filla de Ramir, va ser promesa en matrimoni, quan tenia un any, al comte Ramon Berenguer IV. L'enllaç matrimonial del comte de Barcelona i Peronella va donar pas el 1137 a la creació de la corona catalanoaragonesa. Tot i estar governada per un sol monarca, la corona catalanoaragonesa va respectar les particularitats dels països que amb el temps arribà a aplegar.

Ramon Berenguer IV va iniciar aleshores una política d'apropament a Castella. El comte de Barcelona i el rei castellà es van repartir els dominis sobre Al-Andalus. Als catalans els va correspondre València i Múrcia, tot i que els drets sobre aquesta última es perdrien uns quants anys més tard pel Tractat de Cazola. Ja en temps de Pere el Catòlic, aquest comte va participar amb els reis de Castella i Navarra en la victòria sobre els musulmans a Las Navas de Tolosa (1211), cosa que li va valer un gran prestigi.

A partir d'Alfons el Cast, fill de Ramon Berenguer IV i Peronella, els títols de comte de Barcelona i rei

d'Aragó es van unir en una sola persona. Des d'aleshores, la denominació oficial dels territoris sota el seu poder va ser la de regnes i terres del rei d'Aragó. La noblesa dels dos regnes va intervenir en l'expansió d'aquests dominis, primer en territori occità i musulmà i, posteriorment, per la Mediterrània. Amb tot, Catalunya i Aragó, políticament independents, van tenir un protagonisme diferent en el si de la corona catalanoaragonesa. Aragó va desenvolupar-hi un paper polític important en tant que hi aportà el títol reial. Però va ser Catalunya la que, com a nucli econòmic i institucional, va configurar l'expansió, primer cap a Occitània i després per la Mediterrània. La P.I al segle XIII

Conquestes de Jaume I

Jaume I, fill de Pere I el Catòlic i de Maria de Montpeller, va néixer el 1208. Quan era un infant, el 1213, va esdevenir rei d'Aragó i comte de Barcelona. El seu regnat es va prolongar fins al 1276. El rei Jaume va impulsar les conquestes de Mallorca i de València, va consolidar l'expansió comercial per la Mediterrània i va aferrar les bases del desenvolupament institucional dels regnes de la Corona d'Aragó i de la ciutat de Barcelona. D'altra banda, va mantenir una política de bon veïnatge amb Castella.

CRONOLOGIA

1229– Jaume I conquereix Mallorca

1235– Conquesta d'Eivissa i Formentera

1238 Jaume I conquereix València.

1258 Tractat de Corbeil La situació lingüística

S. V–XIV

- Saps què és una llengua romànica anomenada també llengua vulgar o llengua romanç? Explica-ho.

Les llengües romanços o llengües romàniques són llengües que procedeixen del llatí vulgar (en el sentit etimològic de popular, parlat pel poble, que s'oposa al llatí clàssic i literari); per tant es tracta de llengües indoeuropees.

Aquestes llengües es parlaven o se segueixen parlant en un territori que rep el nom de Romania, i que cobreix en la seua major part el sud europeu de l'antic imperi romà; romà/a i Romania procedeixen efectivament de l'adjectiu llatí *romanus*: es considerava que els seus parlants empraven una llengua presa de la dels romans, per oposició a altres llengües presents en els territoris de l'antic Imperi, com el fràncic a França, llengua dels francs pertanyent a la família de les llengües germàniques. El primer escrit que es troba el terme romà, d'una forma o altra, es remunta al sínode de Tours, en l'any 813. És a partir d'aquest sínode que es considera que la primera llengua vulgar se separa del llatí, i es designa en efecte com una llengua a part. Es tracta d'una forma de proto-francès, que rep el nom de *romana lingua* o *roman*. Amb això, el francès és la primera llengua romanç que se separa del llatí.

- Informa-te'n sobre les diferències que hi havia entre l'anomenat llatí clàssic i el llatí vulgar.

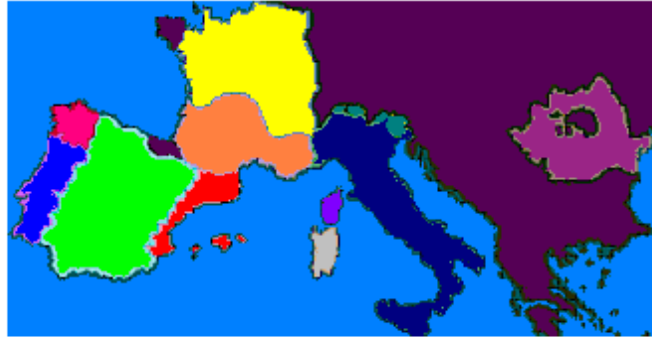
El llatí vulgar és el que ha evolucionat dels orígens fins a les llengües romàniques. El llatí clàssic és el concepte que defineix *llatí literari* o *culte*. És una versant culta, rígida, escrita i no té cap tipus d'evolució, perquè és normativa i no el parla ningú.

No s'ha d'identificar, però, el llatí vulgar amb l'oralitat i el llatí clàssic amb l'escriptura. Per molt rígides que foren les normes del llatí literari, els autors no podien apartar-se completament de la llengua que parlaven.

Als escrits hi apareixen característiques abundants de la llengua parlada. És més, només coneixem el llatí vulgar a través de l'escriptura. Les irrupcions de llatí vulgar en el llatí literari, varien en funció de tres factors: l'època, la formació literària de l'autor i el gènere literari utilitzat (registre: novel·la, prosa, teatre...). Durant la decadència del llatí literari (segles III–V), el vulgar apareix més als textos. Si la formació de l'autor no és prou sòlida o fa servir un registre més teatral, també trobem més presència del llatí vulgar. Per això, en l'estudi del llatí vulgar, cal que ens centrem en aquests casos.

- Situa sobre el mapa les llengües romàniques.

•

■ Gallec	■ Castellà	■ Català	■ Corso	■ Francès	■ Reto romànic o reto friulano
■ Portuguès	■ Provençal u Occità	■ Italià	■ Romanès	■ Sard	

Quines van ser les causes que van provocar la fragmentació del llatí?

- 1) L'acció del substrat.– El substrat són les llengües que havia abans de la romanització. El substrat va tindre una gran importància en el desenvolupament de la llengua llatina. Va contribuir al desenvolupament del llatí en cadascuna de les regions. El substrat de cada regió va determinar com va ser el tipus de llengua que a cada regió es va desenvolupar
- 2) L'Antiguitat de la colonització. En principi, com més antiga siga una colònia més arcaica ha de ser la llengua que es parla. Perquè aquest factor funcione és necessari que després de la colonització no hi haja factors d'anivellació, és necessari que la regió quede aïllada. Si hi ha molta comunicació hi ha molta anivellació. Els canvis lingüístics sorgeixen de la metròpoli.
- 3) L'allunyament o la proximitat dels centres innovadors. En un territori lingüístic determinat els canvis lingüístics es produeixen en la metròpoli i des d'ella s'estenen als llocs amb més facilitat de comunicació. En el cas del Llatí, Roma era aquesta metròpoli. En Roma es produeixen els canvis lingüístics. Aquests canvis no arribaven a les àrees més llunyanes, on es mantenien paraules que a Roma ja no s'usaven.
- 4) Les diferències socials dels colonitzadors. Determinen com evoluciona el llatí en una regió o en una altra. La Dàcia va ser repoblada per colons de nivell cultural molt baix que fan una producció rústica del llatí. En la Gàl·lia i en la península ibèrica la llatinització part de les ciutats i de capes superiors de població. L'escola i l'administració van estendre la forma més literària del llatí entre la població indígena. Aquestes diferències socials entre colonitzadors determinen el tractament de la –s final en les distintes regions. La conservació d'aquesta –s final és pròpia de colonitzadors cults (Gàl·lia, Hispania). La –s final es perd en la Dàcia i a Itàlia (ja es perdia en l'època arcaica). En el segle I d.C es produeix una reacció literària que va obligar a l'ús de la –s final. Es va considerar que era molt poc fi no pronunciar-la. Això succeeix en els sectors cults. Davant aquesta diferenciació social en la Romania ens vam trobar que en l'aquest no s'ha conservat la –s final i en l'oest sí. Això té unes conseqüències importants: la flexió del substantiu i l'adjectiu va haver de ser reorganitzada.

5) La major o menor receptivitat de la cultura llatina per part de les poblacions autòctones.

6) El diferent nivell cultural en períodes crítics. La cultura de l'Imperi no és igual en totes les regions. La llengua evoluciona més o menys de pressa segons la importància que tinga l'escola. Quan els pobles invasors (bàrbars) arriben a la regió es manté la vitalitat de l'escola llatina, es troben que la tradició clàssica és molt important. El major prestigi cultural de la població autòctona accelera la integració social del grup invasor.

7) La diferent evolució del llatí en els diferents territoris.

La situació literària

S. IX–XIV

- Explica quina era la relació entre religió, noblesa i poble en la piràmide social de l'edat mitjana.

El sistema polític de la societat medieval era el feudalisme. El feudalisme va organitzar la societat en nuclis reduïts al voltant d'un castell feudal, el qual es compromet a defensar els camperols i habitants de les viles properes d'agressions externes, en canvi de fidelitat i servei. Açò volia dir treballar les terres i donar-li una part de la collita, usar els seus molins i ponts i pagar per aquest ús, etc. Aquesta distribució del poder i de la riquesa crea una societat organitzada de manera piramidal, en la qual hi ha tres estaments:

- Explica quines característiques generals de les cròniques posseeix aquest fragment.

E, per tal que els hòmens coneguessen quan hauríem passada en aquesta vida mortal ço que nos hauríem fet, ajudant-nos lo Senyor poderós, en que és vera Trinitat, lleixem aquest llibre per memòria a aquells que voldran oir les gràcies que Nostre Senyor nos ha feites, e per dar eximpli a tots los altres hòmens del món.

Crònica de Jaume I

– Teocentrisme

– Heroisme del rei i el seu origen diví

– Prosa historiogràfica

– Subjectivitat del narrador

- Explica l'origen diví de la monarquia, fruit del TEOCENTRISME de l'Edat Mitjana

El pensament medieval es basa en Déu (teocentrisme). Aquesta concepció essencialment religiosa de la vida justifica la forta separació entre els tres estaments de la època. La sobirania dels monarques era de dret diví perquè creien i feien creure que la seua autoritat era perquè ho deia Déu.

La importància de la religió per a l'home medieval explica el poder de l'Església durant aquests segles, fins al punt d'haver-hi guerres i disputes entre els papes i els emperadors per la supremacia política. La religió, per tant, omplia de sentit la vida dels medievals i donava resposta als grans problemes: guerres, fam, pobresa..., i les obres artístiques de l'època són una mostra d'aquest profund sentiment religiós.

- Què era la cultura monacal? I la cultura universitària?

En la cultura monacal es limitava a la còpia del que havien fet els antics, però no hi havia creació original o tenia com a matèries més importants les relacionades amb la teologia i la religió i en la cultura universitària es

feren les primeres traduccions dels clàssics grecs. S'encetà, així, una intensa activitat intel·lectual en tots els àmbits, però en llatí culte, que era la llengua de cultura.

- Quines llengües es parlaven al regne de València quan Jaume I va arribar al segle XIII? Explica detalladament, la situació lingüística en què es trobava aquest regne.

Jaume I quan va vèncer els àrabs va portar la seua llengua: el català. Això es així, perquè segons el *llibre de repartiment del valencià* (1236–1245), els cristians que hi arribaren i procedien majoritàriament de Lleida. En canvi, l'origen diferent dels catalans que van repoblar les Illes determinà que s'hi parle la varietat oriental. A la resta del territori valencià, es parla l'aragonès, que es castellanitza totalment, i el castellà–

Autors del segle XIII

TEXT 9

- Quina és la finalitat de Ramon Llull en aquest text? Respon a la mentalitat medieval? Raona les teues respostes.
- La finalitat de Ramon Llull en aquest text és convèncer a la societat que Déu és qui dóna satisfacció a l'ànima en aquest món.
- Si que respon a la mentalitat medieval ja que en aquella època la gent tenia una mentalitat teocèntrica.
- Quins elements lingüístics posseeix el text per a fer-se més entenedor a la gent?

El text es fa més entenedor a la gent perquè Llull relata un exemple la conclusió del qual és la moralitat, allò que cal aprendre. A més, Llull és molt repetitiu, adaptava el seu missatge als seus receptors i en aquest text també utilitza un exemple sobre una persona en concret.

- Quins elements de la comunicació literària apareixen? Explica'ls

L'emissor del text és Ramon Llull, el receptor és el lector del *Llibre de les Meravelles* o el lector d'aquesta part en concret. El missatge és el contingut del text, que narra la historia d'un mercader. El canal en aquest cas es escrit encara que també es pot transmetre oralment llegint-lo. El context és el moment en que jo em pose a llegir i el codi és el valencià.

- Busca informació sobre alguna obra important de Llull i comenta algunes de les seues característiques.

LLIBRE DE MERAVELLES

Ramon va escriure aquesta ambiciosa novel·la didàctica durant la primera estada a París, entre l'any 1287 i el 1289. El protagonista, Fèlix, nom amb el qual també es designa correntment l'obra, no és un heroi sense màcula com Blaquerna, que intervé decisivament en l'organització de les coses del món, sinó un pelegrí que observa la realitat descobrint amb dolorosa sorpresa la distància que separa la conducta humana de l'ordre diví de la creació. El terme medieval 'meravella' fa referència a aquesta dolorosa sorpresa de Fèlix davant de les variades formes del mal, però també designa l'entusiasme positiu del viatger quan assoleix aspectes de la veritat per boca de filòsofs i ermitans que dialoguen amablement amb ell.

Els viatges de Fèlix proposen un recorregut preparat pel saber enciclopèdic del segle XIII, de manera que els deu apartats de l'obra coincideixen amb els subjectes de l'Art de Ramon: Déu, els àngels, el cel, els elements, les plantes, els metalls, les bèsties, l'home, el paradís i l'infern. Tot i que el *Llibre de meravelles* forneix molta informació sobre teologia i filosofia natural, el nucli de l'obra és a la

filosofia moral, present a la vuitena part, el 'Llibre d'home', que es complementa amb l'apòleg polític de l'apartat anterior, el 'Llibre de les bèsties'.

El Fèlix combina la narració amb les formes dialogades, pròpies els textos didàctics medievals. Algunes vegades Llull ens mostra els progressos dels deixebles aprofitats, que són capaços de resoldre complicades qüestions tan bé com els seus mestres: es tracta d'un estímul per al lector, que és invitat a formar-se en el seu contacte amb el llibre que té a les mans. La principal eina que li ofereix Ramon són els exemples, la vertadera ànima del *Llibre de meravelles*. Pràcticament tot el que s'esdevé a l'obra 'representa' alguna altra cosa. Els mestres que troba Fèlix aclareixen els seus dubtes a través de relats i de semblances d'altres aspectes de la realitat, que tenen una correspondència analògica amb la informació requerida. La cosmovisió de Llull, fonamentada en les nocions platòniques de l'analogia i de l'exemplarisme és la responsable de la forma literària d'aquesta novel·la. Algunes vegades les analogies són aparentment obscures: Llull mai no vol, però, que ho siguin del tot, perquè creu en el poder educatiu de l'exercici intel·lectual.

- Informa't sobre el tipus de llengua que emprava Ramon Llull.

La primera obra que va escriure va ser redactada en àrab i després traduïda en català i en llatí. Algunes obres de Llull presenten, a banda de la catalana, versions, italianes, occitanes, castellanen i franceses; la majoria tenen text en llatí, sovint amb molts manuscrits.

Al començament de la seua llarga carrera literària va compondre la forma original d'almenys una part de dues de les seues obres més importants en àrab: el *Llibre del gentil* i el *Llibre de contemplació*. Del mateix període data la forma àrab original del seu *Compendium logicae Algazelis / Lògica del Gatzell*.

Llull va utilitzar el català en una part de la seua producció de caràcter científic i filosòfic en unes dates molt primerenques (a partir de 1274): Llull es dirigia en la llengua vulgar al mateix públic urbà, burgès o aristocràtic, que aviat consumiria la prosa tècnica dels tractats sobre la salut, l'astrologia o la pràctica mercantil dels quals tenim notícia.

- Quins altres autors eren contemporanis a Llull? Què en saps?

Bernat metge: (Barcelona 1340–1413)

Bernat fou un alt funcionari de la Cancelleria Reial molt afeccionat a la literatura clàssica: notari de la reina Elionor, esposa de Pere III el Cerimoniós i més tard, escrivà de Joan I i secretari reial.

En morir Joan I (1396), fou acusat amb altres funcionaris, entre altres irregularitats, d'haver permès que Joan I morira sense confecció, per tot açò, fou empresonat. El 1399, després d'escriure *Lo somni*, fou allibera i restituit en els seus càrrecs pel nou rei Martí I i l'Humà.

A les seues obres trobem les idees medievals barrejades amb actituds humanístiques.

Són clarament medievals:

- ◆ El *llibre de fortuna e prudència*, obra al·legòrica escrita en noves rimades (narració en vers) en què la fortuna i la Prudència debaten sobre quina d'elles és millor.
- ◆ El *Sermó*, parodia sobre els sermons de l'època en què de vegades recorda l'actitud escèptica i desencantada del *llibre de bons amonestaments* d'Anselm Turmeda.

Són obres de la mentalitat humanística, barrejada amb idees medievals:

- ♦ *L'Apologia*, un diàleg filosòfic a l'estil de Plató.
- ♦ *Valter e Griselda*, una novel·la moral, la darrera del *Decameró* de Boccaccio, que fou traduïda per Petrarca al llatí i metge la va tornar a traduir del llatí a Petrarca. Açò és important perquè *Valter e Griselda* és la primera mostra del petrarquisme a la península ibèrica, l'estil, influït per la sintaxi llatina, és elegantíssim.

Francesc Eiximenis (Girona, 1327 – Perpinyà, 1409)

Frare franciscà d'una gran formació intel·lectual, va estudiar i viatjar a París Colònia, Oxford, Itàlia, Avinyó. Va viure molt de temps a València, on tingué una forta influència una de les seues obres (*Regiment de la cosa pública*). Fou bisbe d'Elna i patriarca de Jerusalem.

Autor d'una extensíssima obra, va centrar-ne l'interès a ajudar els homes del seu temps amb consells pràctics i realistes. Conscient de la importància que anaven adquirint les ciutats, Eiximenis es dirigeix especialment als burgesos (ciutadans). L'obra més destacable és *Lo Crestià*, gran enciclopèdia sobre ideologia cristiana amb intencions divulgatives i morals. Fou una obra inacabada en tretze llibres de la qual no més en conservem quatre. Alterna les llargues explicacions i argumentacions amb exemples i faules que en fan amena la lectura. Altres obres seues de forta influència en el seu temps foren *El llibre dels àngels* i *El llibre de les dones*.

Francesc Eiximenis era un home del seu temps. Ciutadà i medieval, fa una literatura pensada per als burgesos, classe social emergent i pròspera que vivia a les ciutats, amant del didactisme pràctic. El seu moralisme resulta un poc misogin, oposat al corrent feminista de la lírica trobadoresca.

serfs

Llauradors Lliures

Baixa noblesa

Baix clergat

Alta noblesa

Alt clergat

Emperador

Papa